

Asia: VN/21297/2023

Lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä koskien pakkokeinolain muutostarpeiden arviointia (1. vaihe)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Poliisihallituksen lausunto pakkokeinolain muutostarpeita arvioivasta työryhmämietinnöstä (1.vaihe)

1 Asia

Oikeusministeriö on pyytänyt Poliisihallituksen lausuntoa pakkokeinolain muutostarpeita arvioineen työryhmän mietinnöstä. Mietintö koskee työryhmän 1-vaiheen muutostarpeita ja Poliisihallitus on osallistunut työryhmän työskentelyyn.

Oikeusministeriö on pyytänyt, että lausunnoissa kiinnitettäisiin erityistä huomiota mietinnön jaksoissa 2.3.2.5 ja 5.1.5 esiin tuotuun pakkokeinolain 10 luvun 1 §:n 2 momentin ja muiden esitutkintaviranomaisten kuin poliisin rikostorjuntalakien yhteensovittamiseen ja sitä koskevaan arvioon. Sen mukaan esityksen jatkovalmistelussa on asianmukaista tehdä asiaan liittyvä arviointi ja sääntelyiden yhteensovittaminen.

Oikeusministeriö on pyytänyt lausuntoa myös Pohjanmaan poliisilaitokselta, joka on toimittanut Poliisihallitukselle näkemyksensä työryhmämietinnöstä. Poliisilaitos pitää mietintöä kaikin osin kannatettavana ja tarpeellisena.

2 Lausunto

2.1 Yleistä

Poliisihallitus pitää ehdotettuja pakkokeinolain muutosesityksiä kannatettavina ja välttämättöminä esitutkintaviranomaisten toimintaedellytyksien turvaamiseksi rikostorjunnassa tehokkaan esitutkinnan toimittamiseksi varsinkin vakavien rikoksien sekä järjestäytyneen rikollisuuden tutkinnassa. Sanottu koskee erityisesti mietinnössä esitettävää sääntelyä salaisista etsinnöistä sekä osallistuvasta tietolähteestä osana tietolähteen ohjattua käyttöä. Edellä mainitusti Poliisihallitus on ollut mukana mietintöä valmistelleessa työryhmässä ja poliisin sekä muiden esitutkintaviranomaisten toiminnallisia tarpeita on huomioitu mietinnössä hyvin.

Poliisin toimintaedellytyksien osalta keskeinen lainsäädäntöhanke on lisäksi meneillään oleva rikostiedustelulakihanke, jonka tavoitteena on parantaa poliisin edellytyksiä sekä rikosten estämisen, että paljastamisen osalta. Poliisihallitus pitää tärkeänä, että salaisiin pakkokeinoihin mietinnössä esitetyt muutosehdotukset säädettäisiin myös vastaaviin säännöksiin poliisilain salaista tiedonhankintaa koskevaan 5 lukuun. Tällä parannettaisiin poliisin toimintaedellytyksiä myös rikosten estämisen ja paljastamisen osalta.

2.2 Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti (2 luku)

Poliisihallitus pitää vangitsemisen edellytyksiin ehdotettuja muutoksia kannatettavina. On myös hyvä, että nykyisen viittaussäännöksen sijasta pakkokeinolain 2 luvun 11 § 1 momentista ilmenisi suoraan vangitsemisen edellytykset.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön muuttuminen on käytännössä muodostunut esteeksi vangita ns. ylitörkeästä rikoksesta epäilty ilman erityisten edellytyksien käsillä oloa, vaikka voimassa oleva pakkokeinolain sanamuoto tämän mahdollistaisi. Käytännössä tämä on aiheuttanut tilanteita, joissa esimerkiksi henkirikoksista epäiltyjä on vapautettu ennen pääkäsittelyä, vaikka aiemmin vastaavissa tilanteissa kyseisistä rikoksista epäillyt pysyivät vangittuina pääkäsittelyyn ja mahdollisen tuomion täytäntöönpanoon asti. Mietinnössä on kuvattu riskejä, joita tästä aiheutuu yleiselle järjestykselle ja turvallisudelle. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi näihin tilanteisiin uutta vangitsemis-perustetta, kun rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hänen vangitsematta jättämisensä vaarantaisi yleistä järjestystä tai turvallisuutta. Poliisihallitus pitää esitettyä lisäystä yhteiskunnan turvallisuuden ja yksilöiden hengen ja terveyden suojaamisen kannalta erittäin tärkeänä, että vangitseminen on mahdollista myös tilanteissa, joissa selvitystä esimerkiksi konkreettisesta jatkamisvaarasta ei ole saatavissa, mutta on muutoin perusteltavissa, että asiassa on syytä epäillä epäillyn vangitsematta jättämisen johtavan yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumiseen.

Mietinnössä tuodaan esiin, että ylitörkeiden rikosten sekä myös muiden erityisen vakavien rikosten odotettavissa olevan rangaistuksen laji ja pituus vaikuttavat rikoksesta epäillyn toimintaan ja siten erityisten edellytysten käsillä oloa koskevaan arviointiin. Tällaisiin vakaviin rikoksiin (esim. törkeä huumausainerikos tai väkivaltarikoskokonaisuus) liittyy todennäköinen karttamis- ja sotkemisvaara johtuen erityisesti rangaistuksen pituudesta. Poliisihallitus kannattaa säännöskohtaisiin perusteluihin esitettyä täsmennystä, sillä käytännössä esimerkiksi vakavissa huumausainerikoskokonaisuuksissa rikosprosessin aikana vapautetut rikokset epäillyt ovat monissa tapauksissa karttaneet esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai tuomion täytäntöönpanoa. Varsinkin järjestäytyneen ja kansainvälisen rikollisuuden osalta henkilöt ovat poistuneet usein myös maasta, mikä on vaikeuttanut entisestään heidän tavoittamistaan.

2.3 Salaiset pakkokeinot (10-luku)

2.3.1 Salainen kotietsintä ja salainen paikanetsintä

Poliisihallitus kannattaa mietinnössä esitettyä kokonaisuutta salaisen kotietsinnän, salaisen erityisen kotietsinnän sekä salaisen paikanetsinnän osalta. Mietinnössä on perusteltu salaisen etsinnän tarve, käyttöala sekä toimivaltuuksien kohteiden oikeusturvan takaamiseen liittyvät prosessit kattavasti. Poliisi on tuonut johdonmukaisesti esiin toiminnallisen tarpeen salaisten etsintöjen osalta jo aiemmin. Salainen kotietsintä ja – paikanetsintä pa-rantaisivat esitutkintaviranomaisten keinovalikoimaa vakavien rikosten tutkinnassa.

Mietinnössä esitetyn 26 a §:n 3 momentissa todetaan, että mikäli salaisen kotietsinnän aikana tai muutoin ilmenee, että etsinnän kohteeksi voisi joutua 26 b §:ssä tarkoitettua tietoa, toimenpide on keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä. Poliisihallitus esittää harkittavaksi, että säännöstä muutettaisiin niin, että toimenpide keskeytettäisiin ja tallenteet ja muistiinpanot tulisi hävittää tai sinetöidä ja saattaa 26 b mukaiseen prosessiin ja etsintävaltuutetun arvioitavaksi. Tällä voitaisiin varmistaa erityisesti sellaiset tilanteet, jolloin tietojen hyödyntämismiskiellon ar-viointi on tulkinnanvarainen.

Salaisen etsinnän tallentaminen teknisellä laitteella esitetään säädettäväksi 26 j §:ssä niin, että salainen etsintä olisi kokonaisuudessaan tallennettava teknisellä laitteella. Lähtökohtana on etsinnän videoiminen ja etsinnästä riippuen myös äänen sisällyttäminen tallenteelle. Salaisen etsinnän toteuttamiseen saattaa liittyvä salassa pidettäviä teknisiä ja taktisia menetelmiä ja niitä on siten mahdollisesti tarve pitää salassa myös etsinnän kohteelta siitakin huolimatta, että tallenteen tarkastelulle on pyynnöstä varattava tilaisuus etsintätilan haltijalle. Poliisihallitus esittää harkittavaksi, voisiko ensimmäisen momentin sa-namuotoa muuttaa niin, että ensimmäisestä momentista poistetaan sana: kokonaisuudessaan. Näin tallentamisessa voitaisiin huomioida jo etsintäpaikalla tilanteet, joita ei salassa pidon vuoksi tallennettaisi. Todettakoon, että tämä koskee pieniä yksityiskohtia etsinnöissä ja pääsääntö olisi tallentaminen mietinnössä esitetyn mukaisesti.

2.3.2 Osallistuva tietolähde

Poliisihallitus kannattaa mietinnössä ehdotettua sääntelyä osallistuvan tietolähteen käytön mahdollistamiseksi. Se parantaisi merkittävästi tietolähdetoiminnan käyttöalaa osana muita toimivaltuuksia. Toimivaltuuden käyttäminen asettaa myös erityisiä vaatimuksia toiminnan koordinoimiselle poliisissa sekä eri viranomaisten välillä. Kokonaisvastuu koordinaatiosta on rikostorjunnan yleisviranomaisena poliisilla mutta myös Tullilla ja Rajavartiolaitoksella on velvollisuus varmistaa tiedonkulku sekä järjestelmä-, että operatiivisella tasolla. Keskusrikospoliisilla tulee olemaan toiminnan toteuttamisessa ja koordinoinnissa keskeinen rooli kuten tällä hetkelläkin tietolähdetoiminnan osalta. Tarkempi ohjeistus prosessista sekä koulutus- ja osaamisvaatimuksista päätöksenteossa sekä operaatioiden toteuttajilla tehdään Poliisihallituksen hallinnollisilla ohjeilla ja määräyksillä. Erikseen tulee arvioida esitetyn toimivaltuuden edellyttämät muutokset valtioneuvoston asetukseen esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta (122/2014).

Tietolähteen turvallisuuden takaaminen on ensisijaisen tärkeää tietolähdetoiminnassa. Nykyinen pakkokeinolain mukainen velvollisuus tietolähteen käyttämisestä ilmoittaminen tiedonhankinnan kohteelle muodostaa kuitenkin korkean riskin tietolähteen henkilöllisyyden paljastumiselle sekä vakavan vaaran tämän hengelle ja terveydelle. Poliisi on aiemminkin esittänyt, että ilmoitusvelvollisuus epäillylle tietolähteen ohjatusta käytöstä poistettaisiin pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n 2 momentista. Sanottu koskee myös esitettyä osallistuvan lähteen käyttöä. Poliisihallitus esittää harkittavaksi, että esitystä muutettaisiin edellä kuvatusti.

2.3.3 Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Poliisihallitus kannattaa ampuma-aserikoksen lisäämistä ylimääräisen tiedon perusterikoksiin. Viitaten Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen mietinnöstä antamaan lausuntoon, ampuma-aseet liittyvät usein vakavaan ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja ylimääräisen tiedon hyödyntämisellä voi olla keskeinen rooli sekä aseiden alkuperän selvittämisen osalta sekä vakavien väkivaltarikoksien ennalta estämisessä.

Pakkokeinolakityöryhmän jatkotyössä (2-vaihe) Poliisihallitus ja Tulli ovat esittäneet lisättäväksi myös muita rikoksia kyseiseen säännökseen. Poliisihallitus esittää harkittavaksi, voitaisiinko näitä esityksiä huomioida jo 1-vaiheen jatkovalmistelussa.

2.3.4 Pakkokeinolain 10 luvun 1 §:n 2 momentin ja muiden esitutkintaviranomaisten kuin poliisin rikostorjuntalakien yhteensovittaminen

Mietinnön kohdissa 2.3.2.5 sekä 5.1.5 on kuvattu työryhmän 1.-vaiheen työskentelyn loppupuolella havaittu yhteensovittamistarve koskien salaisten pakkokeinojen sääntelyä rikoksen selvittämiseksi erityisesti suhteessa Tulliin ja Rajavartiolaitokseen sekä tietyin osin myös Puolustusvoimiin. Mietinnön mukaan selventämistarpeen arvioidaan koskevan ainoastaan lainsäädäntötekniisiä ratkaisuja koskien yhteensovitettua ja johdonmukaista sääntelyä erikseen rikoksen selvittämisen sekä estämisen ja paljastamisen osalta. Muutoksessa ei esitettäisi voimassa olevien toimivaltuuksien laajentamista.

Poliisihallitus pitää kannatettavana, että kunkin esitutkintaviranomaisen käytettävissä olevat toimivaltuudet salaisissa pakkokeinoissa rikoksen selvittämiseksi ilmenisivät suoraan pakkokeinolain 10 luvusta ja rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi käytettävissä olevat salaiset tiedonhankintasäännökset esitutkintaviranomaisille säädetyissä rikostorjuntalaeissa. Tämä on tarkoituksenmukaista huomioida jatkovalmistelussa.

Saukoniemi Teemu
Poliisihallitus